

סיכום למבחן בהיסטוריה

- מאפייני המשטר הטוטליטרי
- האידיאולוגיה הנאצית
- צעדיו של היטלר לביסוס שלטונו בשנת 1933

מאפייני המשטר הטוטליטרי:

אידיאולוגיה רשמית אחת: במדינות טוטליטריות השלטון מתיר את קיומה של אידיאולוגיה אחת בלבד. המדינה מפעילה מערכות חינוך ותעמולה שמטרתה להנחיל את האידיאולוגיה השלטת לאוכלוסייה. כל סטייה מהאידיאולוגיה הרשמית או ויכוח איתה נאסרים על ידי המשטר. האידיאולוגיה הטוטליטרית מבחינה באופן חד בין טוב ורע ומגדירה את אויבי העם. מערכת החינוך והתקשורת מקדמות במשטר טוטליטרי את האידיאולוגיה השלטת ומגנות אידיאולוגיות מתחרות.

מפלגה אחת ומנהיג יחיד: במדינה טוטליטרית מותרת קיומה של מפלגה אחת בלבד – היא מפלגת השלטון. כל התארגנות פוליטית מחוץ למפלגה השלטת נאסרה. מפלגת השלטון תופסת את כל עמדות המפתח במדינה. המפלגה היחידה מדגישה את האידיאולוגיה הרשמית המותרת וחותרת ליישומה.

בראש מפלגת השלטון עומד מנהיג יחיד שהוא השליט הבלתי מעורער של המדינה. כלפי המנהיג מונהגת מערכת של פולחן אישיות שמטרתה לגרום לאזרחים להעריץ את המנהיג לציית לו באופן מוחלט. התקשורת מגויסת ומופעלת על ידי המדינה כדי לשטוף את מוחם של האזרחים וליצור למנהיג תדמית מושלמת.

תקשורת ותעמולה בשירות השלטון: משטר טוטאליטרי משתמש כל הזמן בתעמולה כדי לשכנע את האזרחים ואת שאר העולם בדרך שלו. המשטר שולט בכלי התקשורת באופן מוחלט, אין חופש ביטוי וחופש עיתונות. הרבה פעמים המשטר משתמש בכלי התקשורת כדי להפיץ מידע שיקרי שנועד לשכנע את המונים ולגייס תמיכה. השליט מפיץ את התעמולה באספות המונים, בנאומים ולא בעזרת טיעונים מבוססים. הוא משתמש בסיסמאות, דגלים, סמלים ומצעדים כדי להפיץ את התעמולה. עיתונות, רדיו, קולנוע, כמו גם על שאר מקורות המידע (ספרות, מחקר). אמצעי התקשורת קידמו פולחן אישיות של המנהיג.

פיקוח על חיי הפרט: המשטר הטוטליטרי חותר לשליטה מוחלטת גם על חיי הפרט. הוא שואף לעצב את מחשבותיו של האזרח ועושה זאת באמצעות כמה אמצעים עיקריים: חינוך, תעמולה, תקשורת, אומנות ותרבות. המדינה הטוטליטרית גם מפקחת על חיי הפרט באמצעות מנגנוני הכפייה ובראשם המשטרה החשאית.

טרור מטעם המדינה: במדינה טוטליטרית מפעיל השלטון אמצעי פחד כדי לגרום לאזרחים לציית באופן מוחלט. המדינה מפעילה מערכת כפייה קשוחה, בעיקר באמצעות משטרה חשאית החודרת אל המרחב הפרטי וכופה את הכללים ואמונות הרצויים לשלטון. השלטון מפעיל מערכת של בתי משפט ומחנות מעצר אליהם נשלחים גורמים שאינם רצויים לשלטון.

טיפוח איום מדומה: משטרים טוטליטריים שונים מגייסים תמיכה ומצדיקים את צעדיהם

הקיצוניים, ע"י יצירת תחושה ציבורית של סכנה. האזרחים מגויסים למלחמת מתמדת נגד "אויב" המאיים, כביכול דרך קבע על הציבור.

יצירת דימוי של 'שלטון העם': למרות אופיו האלים מבקש השלטון הטוטליטרי ליצור דימוי של שלטון מטעם העם ולמענו. לעיתים יוצר המשטר מערכות כמו-דמוקרטיות, כמו פרלמנט או בחירות, כדי להציג מראית-עין של דמוקרטיה. מערכות אלו נשלטות ומנוהלות על ידי השלטון כדי להבטיח את התוצאות הרצויות לו. השלטון הטוטליטרי חותר להשתתפות של ההמונים בפוליטיקה – כל עוד הם תומכים בשלטון ומשרתים את עמדותיו.

האידיאולוגיה הנאצית:

תורת הגזע: תורה זו הושפעה מתורתו של הביולוג האנגלי צ'רלס דרווין שהניח כי בין בע"ח קיים מאבק קיומי לשם הישרדות בטבע מתוקף הברירה הטבעית והגזע החזק שורד. האידיאולוגיה הנאצית השתמשה במאפיינים מסוימים על תורתו של דרווין תוך עיוות התורה והשלכתה על החברה האנושית. האידיאולוגיה הנאצית טוענת שבני האדם מחולקים לגזעים שונים ובניהם מתנהל מאבק שמטרתו לשרוד במלחמת הקיום, במסגרת המאבק ישרדו הגזעים החזקים ואילו הגזעים החלשים יכחדו. לפי תורה זו הגזעים שמרכיבים את האנושות אינם שווים בכוחם. בראש הסולם עומד הגזע הנורדי ובתוכו הגזע הארי השליט. גזע זה הוא יוצר תרבות. גזע המהווה את השלמות הרוחנית והפיזית. גזע חלש יותר הוא הגזע הסלאבי. גזע זה "נושא תרבות". מטרתו להעביר את התרבות הארית לשאר העולם/לשמש כעבדים לארים.

הגזע הנחות ביותר הוא הגזע היהודי/צועני. גזע זה הוא הורס תרבות. היהודי הוא הניגוד המוחלט לארי. היטלר האמין כי על הגזע הארי למנוע מהיהודים להשתלט, לנוון ולזהם את הגזע הארי, שכן הגזע היהודי הוא גזע נחות ומסוכן לכל המין האנושי. בנוסף, הגזע השמי הוא הרסני להתפתחות החברה מכיוון שהיהודים מנסים להשתלט על העולם (בדרך של שיעבוד פוליטי וכוח כלכלי).

האנטישמיות: עיקרון האנטישמיות הוא בעל חשיבות רבה בתורת הגזע הנאצית. היהודי נתפס כאויבו של הגזע הארי. היהודים הם בעלי תכונות שטניות, בוגדניות וערמומיים, הם נצלנים, טפילים ומשועבדים לכסף. היהודי מסוכן במיוחד משום שהוא מתחפש ונראה כאחד האדם, היהודים הם כמו חיידקים המפוררים את האומה הגרמנית ומנוונים אותה באמצעות הקפיטליזם, הליברליזם והקומוניזם. היהודים הם שגרמו לפרוץ המלחמה ולתבוסה בה, לחתימה על חוזה ורסאי. היהודים הם שנעצו סכין בגב האומה הגרמנית בשנת 1918. לאור כל זאת יש להילחם ביהדות מלחמת חורמה כדי להעלים את היהדות ולסלקה מהזירה ההיסטורית. הייחודי לאנטישמיות בתקופת היטלר היא ההנחה שהיהודים הם גזע (ולא לאום/דת) והתכונות הרעות שלהם הגיעו בתורשה ולא ניתנות לשינוי. יהודי על פי הנאצים הוא מי שהיו לו שורשים יהודים 3 דורות אחורה.

עיקרון המנהיג, "הפיהרר": האידיאולוגיה הנאצית הדגישה את חשיבותו של המנהיג, ה"פיהרר", אשר מבטא את רצון העם ואת רצון האל, אין לערער על רצונותיו ופקודותיו של ה"פיהרר". תפקידיו:

• ללכד את כל הגרמנים (גם אלה שיושבים מחוץ לגרמניה לדוגמה באוסטריה ולשלוט בהם).

• להגשים את החלום הנאצי (גרמניה אימפריה).

הוא המחליט והיודע והמכוון את המדינה לחיזוק כוחה. עפ"י עיקרון זה על הגרמנים להישמע להוראותיו של המנהיג ללא כל תנאי, ולציית ציות מלא ל"פיהרר".

עקרון "מרחב המחיה": בהנחה שהעם הגרמני ישמור על טוהר הדם (וגם בתוכו ישמיד את החלשים: מפגרים חולי נפש ועוד) הוא יגדל. בשביל שלא יוכחד בשטח שלו הוא צריך מרחב מחיה גדול יותר. מרחב זה יושג על חשבון פולין ורוסיה (מזרח לגרמניה). בשטח שיכבש יונהג סדר חדש: חלק יושמדו (יהודים לדוגמה) וחלק ישרתו את הארים/יגורשו במקרה הצורך (סלאבים)

הרעיון שבתוך העקרון של מרחב המחיה היה להפוך את אירופה לשטח קולוניאלי תחת שליטה גרמנית שימש לצרכיו של המרחב הגרמני הגדול.

עקרון מדינת ה"פולק" (פולק – עם בגרמנית): העם הגרמני מאוחד ע"י שלשה מרכיבים עיקריים: דם, אדם ואדמה. על כל חלקי העם (הפולק) להתאחד תחת מנהיגות הפיהרר, בכלל זה גם גרמנים החיים מחוץ לגרמניה: אוסטריה, צ'כוסלובקיה, פולין ועוד. (התעמולה הגרמנית קראה גם למהגרים גרמנים לשוב הביתה).

יעודו של העם הגרמני הוא לשלוט על העמים הנחותים ולשם השגת המטרה הפרט אינו חשוב, אלא רק במסגרת השתלבותו בכלל במדינה. המדינה מכוונת את חייו של הפרט והיא קובעת מה טוב לו ומה רצוי לו. מובן כי ליהודים ולקומוניסטים אין מקום בתרבות "הפולק" שכן הם אויבי הגזע הארי ונחותים ממנו.

שלילת הדמוקרטיה הקומוניזם והליברליזם: עיקרון זה הוא פועל יוצא מיתר עקרונות הנאציזם: עקרונות הגזע, הפולק והמנהיג שוללים את זכויות הפרט, השוויון בפני החוק, את חופש המצפון, חופש ההתארגנות. בעיקרון, האידיאולוגיה הנאצית היא נגד נגד פלורליזם פוליטי ותרבותי.

מכאן, הליברליזם והקומוניזם הם אויבי האידיאולוגיה הנאצית. הנאציזם שולל את הליברליזם הכלכלי ודוגל בהתערבות של המדינה בחיים הכלכליים. עפ"י עיקרון זה כל בעיותיה הכלכליות, החברתיות והפוליטיות של רפובליקת ווימאר הם הוכחה לאי יעילותו של המשטר הדמוקרטי.

ע"פ עיקרון זה הקומוניזם הוא אויבו של הנאציזם משום שהוא מתחרה בו ועומד בניגוד לאידיאולוגיה הנאצית. הנאציזם מדגיש את קיום המעמדות, את חוסר השוויון בין הגזעים ונותן לגיטימציה להשמיד גזעים נחותים. הנאציזם מאמין בשלטונו של החזק על החלש, שלטון שדוגל בכיבושים ומלחמות. בעוד שהאידיאולוגיה הקומוניסטית דוגלת במהפכה חברתית ובשוויון בין מעמדות. הנאציזם ראו בקומוניזם אידיאולוגיה יהודית, היות ומייסדה היה קרל מרקס ממוצא יהודי.

צעדיו של היטלר לביסוס שלטונו בשנת 1933:

שריפת הרייכסטאג: בתחילת שנת 1933 היטלר התמנה לראש ממשלת גרמניה - קאנצלר גרמניה על ידי הנשיא הינדנבורג . מיד לאחר מינויו שוב היה משבר פוליטי והנשיא קבע תאריך לבחירות חדשות – 5/3/1933. בבחירות אלה קיווה היטלר שהמפלגה הנאצית תזכה ברוב, וכך הוא יוכל לחסל את הדמוקרטיה בדרך "חוקית". מערכת הבחירות התקיימה באווירה סוערת, וכשבוע לפני הבחירות, בלילה עולה בנין הרייכסטאג בברלין באש. הנאצים האשימו את הקומוניסטים בהצתה. הנאצים טענו שזה היה צעד ראשון של הקומוניסטים למהפכה וניצלו את שריפת הרייכסטאג:

1. תירוץ להוציא מהנשיא "צו חירום להגנת העם והמדינה", המבטל עד להודעה חדשה את זכויות האזרח הבסיסיות : חופש הדיבור, חופש להתאסף, סודיות הדואר, איסור כניסה לרכוש פרטי ללא צו בית המשפט .

2. להתחיל לרדוף את היריבים הפוליטיים שלהם משמאל – המפלגה הקומוניסטית הוצאה אל מחוץ לחוק, נעצרו אלפי פעילים של האיגוד המקצועיים ושל המפלגה הסוציאליסטית.

חוק ההסמכה: החוק נתן סמכות לממשלה לחוקק חוקים במשך 4 שנים ללא השתתפות הרייכסטאג, ותוך התעלמות מהחוקה. החוק אפשר להיטלר לחוקק חוקים הסותרים את חוקת הרפובליקה . החוק מנטרל את כוחו של הנשיא ושל הפרלמנט ומשאיר את הפרלמנט ככלי ריק. החוק הזה עזר להיטלר לבסס את שלטונו:

1. החוק ביטל למעשה את חוקת ויימאר - התבטל עיקרון הפרדת הרשויות, והתבטלה למעשה הסמכות של הפרלמנט לחוקק חוקים.

2. היטלר ריכז בידיו את כל סמכויות השלטון, גם הביצוע וגם החקיקה – היטלר היה בעצם מעל לחוק ולחוקה.